

УДК:343.983
DOI.ORG/10.32703/2663-6352/2024-1-15-120-125

*Ліхтанська Анна Петрівна
студентка 2013 групи
юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ Україна*

ORCID.ORG/0000-0002-0892-1694
*Михайлов Володимир Олександрович
старший викладач кафедри правосуддя
юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ Україна*

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню способів використання алгоритмів штучного інтелекту у сфері кримінальних проваджень в національному аспекті. Розглянуто практичні приклади використання штучного інтелекту у кримінальному провадженні. Виділено переваги та недоліки в спектрі досліджуваної теми.

У світі минає чергова технологічна революція, головним складником якої є передача, оброблення та застосування відомостей. Світ перебуває в безперервному процесі цифровізації та глобалізації, рівень злочинності вийшов на наднаціональний рівень і все частіше злочини вчиняються у галузі електронних інформаційних систем, що вимагає пошуку нових підходів та розробки нових форм кримінального процесу.

Варто зазначити, що перспективи запровадження таких технологій у національну систему кримінального судочинства є досить дискусійним питанням як серед практиків, так і серед науковців, водночас така дискусія не перешкоджає науковим дослідженням у цьому напрямку.

Швидкість оброблення даних завдяки штучному інтелекту та його результативність у прийнятті рішень у кримінальному процесі створюють модель цифрового автоматизування прийняття процесуальних рішень.

Такою автоматизацією спрощується процедура прийняття рішень в аналогічних процедурах, що, безперечно, підвищує результативність і спрощує процедуру прийняття рішень з процесуально-економічної точки зору. Сучасні розробки спрямовані на те, щоб машини взяли на себе складні задачі, які раніше виконували люди. У найближчому майбутньому супутні організаційні заходи щодо запровадження штучного інтелекту та його правового забезпечення в державних органах будуть зосереджені на зберіганні великих обсягів даних. Обробка математичних алгоритмів і прийняття рішень на основі штучного інтелекту планується стати невід'ємною частиною нашого живого суспільства.

Ключові слова: штучний інтелект, кримінальне провадження, досудове розслідування, цифрова трансформація, міжнародний досвід.

Summary. *The article is devoted to the study of methods of using artificial intelligence algorithms in the field of criminal proceedings in the national aspect. Practical examples of the use of artificial intelligence in criminal proceedings are considered. The advantages and disadvantages of the spectrum of the researched topic are highlighted.*

Another technological revolution is taking place in the world, the main component of which is the transmission, processing and application of information. The world is in a continuous process of digitalization and globalization, the level of crime has reached a supranational level, and more often crimes are committed in the field of electronic information systems, which requires the search for new approaches and the development of new forms of the criminal process.

It is worth noting that the prospects of introducing such technologies into the national system of criminal justice is a rather debatable issue both among practitioners and among scientists, at the same time, such a debate does not prevent scientific research in this direction.

The speed of data processing thanks to artificial intelligence and its effectiveness in decision-making in the criminal process create a model of digital automation of procedural decision-making.

Such automation simplifies the decision-making procedure in similar procedures, which undoubtedly increases efficiency and simplifies the decision-making procedure from a procedural and economic point of view. Modern developments are aimed at making machines take on complex tasks that were previously performed by humans. In the near future, the accompanying organizational measures for the introduction of artificial intelligence and its legal support in state bodies will focus on the storage of large volumes of data. The processing of mathematical algorithms and decision-making based on artificial intelligence is planned to become an integral part of our living society.

Keywords: artificial intelligence, criminal proceedings, pretrial investigation, digital transformation, international experience.

Постановка проблеми.

Однією з центральних проблем сучасності, яка яскраво позначена коронакризою, є значення цифрових технологій і штучного інтелекту в нашому житті, в науці, особливо в її гуманітарній складовій. Це, безсумнівно, відноситься і до кримінології як теоретичного знання і соціальної практики.

Штучний інтелект (далі: ШІ) — це набір наукових методів, теорій і технік, метою яких є відтворення когнітивних здібностей людини за допомогою машини. Система ШІ дає можливість використання великої кількості даних, обчислень, оцінювань, вчитися, дедуктивно міркувати, абстрактно аналізувати та прогнозувати.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблематику штучного інтелекту вивчали наступні вчені: Демура М.І., Плахотнік О.В., Шевчук Т.А. та інші.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є вивчення досвіду застосування штучного інтелекту у сфері кримінального судочинства та виявлення можливих напрямів впровадження таких технологій в кримінальний процес нашої держави, встановлення ролі технологій ШІ у парадигмі протидії злочинності та окреслення кола невирішених правових проблем, із цим пов'язаних.

Виклад основного матеріалу. Ще одним фактором, який реалізує необхідність впровадження цифрових технологій у систему кримінального судочинства, є документування та розслідування воєнних злочинів, лише 20 квітня, за даними Генпрокуратури, зареєстровано понад 7,4 тис. воєнних злочинів [2].

Зрозуміло, що обробка такого великого обсягу даних потребує використання цифрових технологій для швидкого та ефективного розкриття злочинів. Однією з таких технологій є застосування ШІ у кримінальному судочинстві. Відповідно до Європейської етичної хартії щодо використання штучного інтелекту в системах правосуддя та їхньому середовищі, штучний інтелект визначається як набір наукових методів, теорій і технік, метою яких є відтворення когнітивних здібностей людини за допомогою машини.[3]

Проте, поняття «штучний інтелект» піддається критиці експертів, які розрізняють «сильний» штучний інтелект (той, що здатний повністю автономно контекстуалізувати спеціалізовані та різноманітні проблеми), і «слабкий» або «помірний» штучний інтелект (який є дуже ефективним), що відрізняється від області «машинного навчання»).

Якщо узагальнити результати дослідження досвіду застосування алгоритмів ШІ у сфері кримінального правосуддя, то можна виділити три головні напрями:

- 1) запобігання злочинності;
- 2) використання на стадії досудового розслідування;
- 3) використання на стадії судового розгляду.

1. Використання ШІ в механізмі протидії злочинності реалізується шляхом застосування численних інформаційних засобів запобігання скоєнню злочинів (шляхом визначення можливих місць їх скоєння або їх потенційних учасників).

Виявлений вектор включає інструменти «превентивної поліції», які використовуються для запобігання певним видам злочинів із регулярними елементами, таким як крадіжки зі зломом, вуличне насильство, викрадення транспортних засобів/викрадення з транспортних засобів. Мета цих інструментів — точно визначити, де і коли можуть бути скоєні ці злочини, і відобразити ці відомості на географічній карті у вигляді «гарячих точок», які в режимі реального часу контролюються патрульними поліцейськими. Цей процес називається прогнозним картуванням злочинності [4].

2. Використання ШІ у кримінальному провадженні також активно використовується на досудовому розслідуванні, коли правоохоронні органи вже мають інформацію про вчинення злочину та потребують аналізу великої кількості даних.

3. Крім того, на стадії судового розгляду та під час винесення вироку судді можуть використовувати ШІ та його інструменти для «прогнозування» рецидиву. Маються на увазі програми оцінки ймовірності повторного вчинення злочину підозрюваним, тобто чи буде цього достатньо, щоб утримати особу від вчинення нового злочину.

Передумовою впровадження ШІ в Україні є запровадження єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (JESITS). В загальному системою передбачається повністю без паперове ведення діловодства за рахунок застосування електронного цифрового підпису та електронного документообігу, створення особистих кабінетів для вчинення будь-яких процесуальних дій, а також удосконалення Єдиного державного реєстру судових рішень шляхом доповнення системи гіперпосилань до правових позицій Верховного Суду. Останнє дозволяє алгоритму відібрати рішення Верховного Суду, які стосуються конкретної справи, та створити проект рішення без участі людини. Цілком реально, що менші спори в майбутньому можна буде вирішувати онлайн за допомогою системи ШІ, що значно зменшить навантаження на суди [5, с.129].

Крім того, можливість використання ШІ для обрання запобіжного заходу широко обговорюється у вітчизняній юридичній спільноті. Головним проблемним питанням сучасної правозастосовчої практики є обґрунтування рішень (клопотання слідчого прокурора, ухвала слідчого судді, суду) щодо використання до особи запобіжного заходу у виді тримання під вартою та продовження строку тримання під вартою [6]

Схоже, що використання алгоритмів ШІ при виборі людини для профілактичних заходів може дати змогу уникнути описаної проблеми. Для прикладу, відповідною програмою може аналізуватися клопотання слідчого, прокурора про обрання особі запобіжного заходу на предмет відповідності такого документа вимогам Кримінально-процесуального кодексу, зокрема посилання на ризики, передбачені статтею 177 Кримінального процесуального кодексу, відповідні докази на підтвердження таких ризиків. На підставі такого аналізу програмою може бути запропоновано проект ухвали щодо застосування запобіжного заходу, який слідчий суддя або суд може прийняти та використовувати як основу для свого рішення. Застосування ШІ у такий спосіб може, по-перше, забезпечити підвищення якості

процесуальних документів слідчого та прокурора, по-друге, значно зменшити навантаження на слідчих суддів та суддів, по-третє, забезпечити належну законну процедуру відбору профілактичних дій.

Окремої уваги з точки зору вивчення перспективних напрямків впровадження ІІІ-технологій у кримінальному судочинстві заслуговує пілотний проект електронної кримінально-процесуальної системи eCase, запущений 20 квітня 2020 року в антикорупційних органах. eCase пропонує повну автоматизацію поточних «паперових» дій, що вигідно всім учасникам кримінального процесу. Прокуратура буде контролювати хід розслідування та надаватиме процесуальні вказівки в режимі онлайн.

Слідство швидко отримує всі необхідні дані та має можливість їх аналізувати, оскільки на кожному етапі система оновлює всю інформацію, планує тайм-менеджмент і календар завдань. Також свідки, підозрювані та їхні представники отримують необхідні документи в електронному вигляді.

Позитивний досвід пілотної системи eCase став основою для прийняття Указу «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування»[4].

При цьому певну цікавість викликає те, що така система використовується виключно у кримінальних провадженнях, досудове розслідування яких провадиться слідчими кримінальних справ Національного антикорупційного бюро України (ст. 1 Положення). Оскільки за логікою Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування», функціонування системи має бути запроваджене в усіх органах досудового розслідування.

Запровадження електронного кримінального провадження прискорює, спрощує та суттєво скорочує зусилля, необхідні для розслідування злочинів, підвищує його результативність та мінімізує корупційні ризики. У цьому контексті видається необхідним розробити положення щодо інформаційно-телекомунікаційної системи судового слідства, яке б регулювало функціонування такої системи для всіх органів судового слідства, прокуратури та судів кримінальне провадження, незважаючи на висловлені зауваження, можна розглядати як основу для подальшого впровадження алгоритмів штучного інтелекту в процесуальну діяльність органів слідства та прокуратури. Застосування штучного інтелекту для перевірки заяв і повідомлень про злочини, як-от згаданий вище алгоритм VeriPol [1, с.556], буде мати особливе значення в сьогоденнішніх реаліях.

З вищевикладеного можна зробити обґрунтований висновок, що запровадження ІІІ при перевірці заяв та повідомленні про злочини дозволить уникнути необґрунтованих відмов при реєстрації заяв в ЄРДР, що значно зменшить навантаження на судову систему.

Тому використання інструментів ІІІ має характеризуватися обмеженою роллю в процесі прийняття рішень слідчими, прокурорами, слідчими судьями та судами. Ми критично оцінюємо можливість рішення у кримінальному провадженні ІІІ, оскільки в такому випадку залишається незрозумілим питання відповідальності за таке рішення. У той же час використання ІІІ як допоміжного засобу в процесі прийняття рішень виглядає перспективним, а в деяких випадках навіть необхідним. Національна система кримінального правосуддя перебуває на ранніх стадіях впровадження інструментів ІІІ. Виявляється, використання ІІІ в кримінальному судочинстві не тільки має свої перспективи, але в деяких випадках може стати інструментом захисту прав і законних інтересів фігурантів кримінального процесу зменшити навантаження на слідчі органи, а також на прокуратуру та судову систему. Проте найвагомішим питанням зостається питання дотримання прав особи під час застосування алгоритмів штучного інтелекту, а також забезпечення справедливого судового розгляду, щоб будь-хто, хто вчинив злочин, відповідав у міру своєї провини, а не невинний був обвинувачений чи засуджено, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному

примусу та що до всіх учасників кримінального провадження було дотримано належного процесуального права. Тому, окрім забезпечення належної технічної підтримки застосування алгоритмів ШІ у кримінальному судочинстві в Україні, необхідно також запровадити належне та якісне нормативне регулювання застосування таких технологій у кримінальному судочинстві [6].

Використання можливостей ШІ у кримінальних провадженнях є практично затребуваним та актуальним. Можливості програмного забезпечення в частині підтримки правопорядку надають перевагу людському потенціалу про фіксацію, попередження та завчасного реагування на правопорушення. На даний час активно використовуються технології ШІ за напрямком розпізнавання обличчя. У світі вже досить давно у кримінальних провадженнях використовують програмні комплекси, які дозволяють автоматично розпізнавати обличчя, порівнюючи із системами відеоспостереження та інформацією яка вже є у базі. Водночас висока точність розпізнавання досягається за рахунок застосування технологій індексу за біометричними параметрами обличчя. Ці можливості використовуються і в Україні. Так, Київською міською радою на території столиці встановлено вже більше 6200 камер відеоспостереження із системою розпізнавання обличчя. Доступ до користування цією системою має і поліція, що часто відіграє ключове значення у виявленні, відверненні та розслідуванні злочинів, встановленні місцезнаходження осіб, оголошених у розшук. За аналогічним прикладом система працює і у місті Житомирі, де вона одержала назву «Прозоре місто».

Використання безпілотників. За їх допомогою, наприклад, поліцейські з підрозділу протидії наркозлочинності у 2020 році знайшли в Дніпропетровській області 36 ділянок, засіяних коноплями. Також роботи можуть виявляти браконьєрів, фіксувати незаконний видобуток корисних копалин, незаконні рубки лісу, знаходити осередки лісових пожеж, допомагати шукати заблукалих в лісі чи горах. Дронами моніториться дорожня ситуація на трасах Дніпропетровської та Київської областей і відшукується викрадений транспорт. Надалі планується створення спецгрупи аеророзвідки в кожному регіоні України.

Крім того, ШІ активно використовується під час створення автоматизованих систем, баз даних, для розроблення алгоритмів пошуку кримінальних правопорушників «за гарячими слідами», виявлення потенційних жертв кримінальних правопорушень та в багатьох інших напрямках у роботі правоохоронних органів[3].

При всьому потенціалі використання ШІ слід указати на зворотний його бік: як добро і зло, він може принести неоціненну користь, збільшивши та примноживши людські здібності, розширивши можливості для вирішення великої кількості суспільних проблем, однак при всій позитивності його потенціалу для суспільства дедалі частіше технології ШІ виступають як криміногенний фактор, активно використовуються правопорушниками, тим самим продукуючи зростання рівня злочинності і призводячи до появи нових її видів, створюючи при цьому реальну загрозу охоронюваним кримінальним законом інтересам окремих громадян, суспільству та державі.

Висновки. Актуальною у цьому напрямі вбачається ініціація проведення кримінологічних досліджень у довгостроковій перспективі щодо особливостей застосування ШІ у правоохоронній діяльності. Необхідність нового за змістом і формою кримінологічного аналізу соціальних процесів постає сьогодні у зв'язку з тими трансформаціями, які останнім часом відбулися в соціальній дійсності. Наразі технології ШІ досконало не вивчено. Правова оцінка його статусу має розглядатися комплексно, в плані як недоліків, так і переваг. Не можна недооцінювати чи ігнорувати можливості ШІ. ІТ-технології, та ШІ зокрема, цілком імовірно в майбутньому можуть виступати криміногенним фактором злочинності або ж взагалі сприятимуть появі нових її видів, що визначає напрями для подальших наукових розвідок на цю тему.

Зазначалося, що використання ШІ в кримінальному судочинстві України не тільки має свої перспективи, але в деяких випадках навіть є важливим інструментом для забезпечення прав і законних інтересів фігурантів кримінального провадження. Крім того, застосування штучного інтелекту може значно зменшити навантаження як на органи слідства, так і на прокуратуру та судову систему.

Проте найважливішим залишається питання дотримання прав людини при використанні ШІ, а також забезпечення справедливого суду, щоб кожен, хто вчинив злочин, відповідав у міру своєї вини, щоб є було невинну особу обвинувачено або засуджено, щоб жодна особа не була піддана неправомірному процесуальному примусу та щоби щодо всіх, хто бере участь у кримінальному провадженні, було дотримано належного процесуального права. Визначено, що окрім забезпечення належного технічного використання ШІ у кримінальному провадженні в Україні, необхідно також запровадити належне та якісне нормативне регулювання використання таких технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демура М.І. Перспективи застосування штучного інтелекту у галузі кримінального судочинства. Юридичний науковий електронний журнал. № 5/2022 с.554-557
2. Документування воєнних злочинів: як система БПД долучається до збору доказів порушення прав людини. URL: [https:// minjust.gov.ua/news/ministry/dokumentuvannya-voennih-zlochiv-yak-sistema-bpd-doluchaetsya-do-zboru-dokaziv-porushennya-prav-lyudini](https://minjust.gov.ua/news/ministry/dokumentuvannya-voennih-zlochiv-yak-sistema-bpd-doluchaetsya-do-zboru-dokaziv-porushennya-prav-lyudini)
3. Плахотнік О.В. Практичне застосування штучного інтелекту у кримінальному провадженні. Вісник кримінального судочинства. 2019. № 4. URL: <https://vkslaw.knu.ua/ua/4-2019-aktualni-problemy-kryminalnoho-sudochynstva-3/295-problemy-kryminalnoho-protsesu/1016-praktychne-zastosuvannya-shtuchnoho-intelektu-u-kryminalnomu-provazhenni>
4. Систему електронного кримінального провадження eCase запустять вже 30 квітня // LegalHub.online. 2020, 8 квіт. URL: [https:// legalhub.online/kryminalne-pravo/systemu-elektronnoho-kryminalnogo-provazhennya-ecase-zapustyat-vzhe-30-kvitnya/](https://legalhub.online/kryminalne-pravo/systemu-elektronnoho-kryminalnogo-provazhennya-ecase-zapustyat-vzhe-30-kvitnya/)
5. Шевчук Т.А. Використання штучного інтелекту у протидії злочинності. Вісник кримінологічної асоціації України. 2021. №2 (25)с.128-134
6. Штучний інтелект у правосудді. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/>